

У свом сумарном излагању у складу са правилом 98 бис Војислав Шешељ је професионално уништио Тужилаштво Хашког трибунала. Али то не значи да ће се он ускоро на једном од наредних летова из Амстердама вратити кући.

Да би се ова аномалија могла разумети, потребно је понешто знати о начину како МКТБЈ, Хашки трибунал, функционише. Један од начина да се пред тим судом утврди кривична одговорност привидно јесте сличан поступку који важи пред већином других судова. То је доказивање постојања базе злочина за које се оптужени терети и успешно повезивање оптуженог са њом.

Али пред МКТБЈ постоји још један „модалитет одговорности“ на који се Тужилаштво и судско веће могу ослонити у случају да онај претходни затаји. То је концепт удруженог злочиначког подухвата, или УЗП. Није за сада битно упуштати се подробно у историјат тог концепта и начин његовог увођења у праксу МКТБЈ. Довољно је нагласити врло значајну околност да се у Статуту Хашког трибунала тај механизам уопште не помиње. Он је уведен кроз судску праксу, и то по први пут у жалбеној пресуди у предмету Тадић, 1999. године. Пошто све наводне кривичне радње које се односе на сукобе у Хрватској или Босни и Херцеговини датирају од пре 1995. године, јасно је да се овде начело *nulla roena sine lege* не примењује.

Приступ који је у свом излагању Шешељ користио био је потпуно сврсисходан. Разлог за саслушање био је захтев оптуженог, на основу правила 98 бис Трибунала, да судско веће донесе ослобађајућу одлуку. Оно би такву одлуку морало да донесе када би, након разматрања доказа које је извело Тужилаштво, и то у светлу које је по Тужилаштво најповољније, веће стекло уверење да не постоји могућност да би једна или више тачака из оптужнице могли бити доказани.

Основни начин импутирања кривице окривљеној особи је доказивање што директније узрочно-последичне везе између ње и неког јасно одређеног кривичног дела. (У предмету Шешељ, ту већ настаје проблем пошто су неке од главних тачака оптужнице, „говор мржње“ и „хушкање,“ шта год то било, исувише растегљиви појмови да би се за то некоме могло судити, а при томе се, као и УЗП, ни они не помињу у Статуту као кажњиви деликти.)

Приступ који је у свом излагању Шешељ користио био је потпуно сврсисходан. Разлог за саслушање био је захтев оптуженог, на основу правила 98 бис Трибунала, да судско веће донесе ослобађајућу одлуку. Оно би такву одлуку морало да донесе када би, након разматрања доказа које је извело Тужилаштво, и то у светлу које је по Тужилаштво најповољније, веће стекло уверење да не постоји могућност да би једна или више тачака из оптужнице могли бити доказани.

У оквиру овог поступка, веће може да одбаци појединачне тачке оптужнице, или оптужницу у целини.

Као што се могло пратити из телевизијског преноса, после уводног излагања на неке опште теме, Шешељ је прокоментарисао оптужницу тачку по тачку и образложио је своју оцену да Тужилаштво није успело да те тачке поткрепи одговарајућим доказима.

На крају Шешељевог излагања био је могућ само један закључак, а то је да од наводне „базе злочина“ није остало ни камен на камену. Прецизније, да у предмету Шешељ таква база на професионално прихватљив начин никада није била ни формирана зато што је сваки од сведока Тужилаштва, који је наводно имао сазнања о злочинима, под унакрсним испитивањем неславно пропао. То се догодило било зато што се испоставило да је сведок лагао, или зато што је сведочио под уценом или притиском, што је своју причу једноставно измислио, или из неког другог сличног разлога. Кредибилитет сведока оптужбе, појединачно и колективно, негде је близу нуле. Самим тим и доказна вредност њихових исказа равна је приближно тој истој цифри. У сваком случају, пошто је у кривичним поступцима стандард доказивања „ван разборите сумње,“ општа катастрофа свих сведока оптужбе без изузетка практично поништава њихову доказну употребљивост. Поента, једноставно говорећи, јесте у томе да Тужилаштво није успело да докаже ни један једини злочин који је починио Војислав Шешељ или неко под његовим надахнућем или командом, а који би му се у складу са Статутом Трибунала могао импутирати као кривично дело.

У принципу то би требало да буде добра вест да кадија не располаже још једном картом. Тужилаштво и веће у рукаву имају још један „модалитет одговорности,“ у облику удруженог злочиначког подухвата. Уз помоћ тог механизма, веће би могло – ако би желело – да заобиђе у потпуности модалитете одговорности који су прописани у Статуту (појединачна и командна) и да донесе одлуку да се у пркос мизерним резултатима Тужилаштва суђење ипак наставља.

Без улажења у несувислости и бесмислице трократног концепта УЗП како га је Трибунал усвојио, ствар се у суштини своди на следеће. Сви припадници удруженог подухвата одговарају за кривична дела свих осталих припадника, чак ако се о извршењу конкретног преступа нису договарали, па чак и ако се међусобно нису ни познавали, под условом да су делили исту злочиначку сврху или замисао и да су дејствовали у циљу њене реализације. Од ширине овог концепта чак и лаику застаје дах.

Наравно, прво оперативно питање гласи: што је већа и разнороднија „дружина“ која је субјект оваквог подухвата, зар није све теже – до немогућности – одбранити се од оптужбе формулисане на овакав начин? И по истом принципу, зар не постаје све лакше „доказати“ кривицу таргетиране особе зато што ће се увек наћи неко у тој групи да почини неко грозно дело које се затим може приписати коме год Тужилаштво зажели из круга наводних учесника подухвата? Посебно током ратних сукоба, када је људске ћуди и страсти врло тешко обуздати и када су злочини, као што је Шешељ током свог излагања потпуно исправно приметио, рутинска појава и саставни део сценарија? Како то функционише у пракси илустроваће један пример са суђења Момчилу Крајишнику. У једном тренутку појавила се сведокиња са причом да је у некој шупи од стране припадника српских снага била силована. Крајишник је био оптужен за низ ствари, али силовање као појединачан чин, у смислу личне одговорности, свакако да није било једна од њих. Довођење ове сведокиње било је несхватљиво са становишта конвенционалног поимања кривичне одговорности. Разумљиво је једино у склопу примене механизма УЗП. По логици Тужилаштва силовање је представљало један од метода застрашивања несрпског становништва помоћу којег се спроводила политика етничког чишћења. По Тужилаштву, то је било политика за коју се залагао Крајишник, а извршиоци силовања били су инструмент спровођења те политике на терену. Момчило Крајишник је виртуелно извршио кривично дело силовања те жене у поменутој шупи. То је УЗП у акцији.

Пошто више немају функционалну базу злочина која је везана за Шешеља, већу и Тужилаштву преостаје само УЗП као могући механизам помоћу којег би могли оправдати једину замисливу одлуку која се, без обзира на чињенице, аргументе и правичност, у овом случају мора донети.

Имајући ово у виду, са формалноправног становишта (и свакако са становишта српске гледалачке публике) некохерентан одговор тужилаца на Шешељево излагање барем поприма извесне елементе искривљене иманентне логике, ако не и смисла. Гледаоци су приметили да је тежиште аргументације Тужилаштва почивало на тези да су други, са којима је наводно Шешељ био удружен на истом послу, чинили разне врсте злочина који

јесу доказани, а то су Аркановци, Црвене беретке, и остале паравојне формације. Једини начин да се кривично понашање других припише Војиславу Шешељу и његовим добровољцима је механизам УЗП. Пошто више немају функционалну базу злочина која је везана за Шешеља, већу и Тужилаштву преостаје само УЗП као могући механизам помоћу којег би могли оправдати једину замисливу одлуку која се, без обзира на чињенице, аргументе и правичност, у овом случају мора донети.

Накарадност доктрине УЗП у примени Хашког трибунала (и његовог клона у облику Суда за ратне злочине БиХ у Сарајеву) огледа се још пластичније на следећем примеру. Скоро паралелно са наређењем Влади Републике Српске да формира Комисију за Сребреницу 2003. године, тадашњи Високи представник Џереми Ешдаун такође је наредио да друга комисија састави списак припадника свих установа Републике Српске и формација ВРС које су на било који начин могли бити повезани са догађајима у Сребреници и јулу 1995. године. Извештај ове комисије далеко је мање познат, али потенцијално није мање значајан. Поступајући буквално по директиви, комисија је саставила списак од око 17,000 лица који су на ширем подручју Сребренице припадали разним структурама укљученим, на било који начин, у те догађаје.

Како јавља агенција Бета 18. јула, 2007. године, (тадашњи) „заменик међународног представника у БиХ Рафи Грегоријан каже да је 17,000 особа на листи осумњичених за злочине у Сребреници.“

Грегоријан је том приликом великодушно додао да ће за поједине особе истрага бити затворена јер ће бити установљено да нису криве, па је објаснио да су „на листи и они који су били кувари у војним јединицама или повређени и који у време рата када се злочин догодио нису били на том месту.“

„Али на листи су и убице...“ Грегоријан је изјавио за сарајевски „Дневни аваз“ не прецизирајући њихово процентуално учешће међу 17,000 хипотетичких криваца.

Грегоријанове оgrade у погледу куvara и особа које нису биле на лицу места разумљиве су као одраз настојања да се избегне утисак очигледног апсурда у вези са наређеним прикупљањем ових података. Али ако се ствар посматра принципијелно свака куварица, чистачица или собарица у некој од релевантних институција Републике Српске могла би се теоретски наћи под ударом УЗП. Ако је, рецимо, куварица у Главном штабу ВРС 12. јула, 1995, генералу Младићу скувала кафу захваљујући којој се он тог јутра расанио и

затим формирао план за погубљење ратних заробљеника, та кафа више није неутралан чин већ представља конкретан материјални допринос остварењу сврхе или замисли удруженог злочиначког подухвата, па куварица самим тим постаје његов саставни део. До сада ни једна куварица није одговарала за кривично дело кувања кафе по линији УЗП, али за то свакако постоје све теоретске претпоставке уколико је овај „модалитет одговорности“ начелно прихваћен.

Нема сумње да је Војислав Шешељ у судници голорук разбио своје противнике. Он их је потпуно раскринкао као професионалне незналице и бахате силеције које су се као на лак плен обрушиле на усамљену и изоловану жртву, мислећи да ће применом силе и застрашивањем успети да је надвладају.

Друго, и не мање важно, оперативно питање је следеће: на који начин се постаје члан удруженог злочиначког подухвата? Са обзиром на околност да је сама припадност том ексклузивном клубу практично једнако утврђеној кривици, ово је питање – барем са становишта оптуженог – врло интересантно. Одговор је такав да сигурно неће одушевити ни једног поборника владавине права. Припадност се не утврђује посебном доказном процедуром. Ви сте припадник једноставно зато што вас је Тужилаштво прогласило да јесте, макар се нашли у истом кошу са Арканом и низом других личности за које Шешељ сасвим оправдано каже да он и они нису имали очи да се виде, а камо ли да би могли правити неки заједнички план или спроводити колективну политичку замисао.

Нема сумње да је Војислав Шешељ у судници голорук разбио своје противнике. Он их је потпуно раскринкао као професионалне незналице и бахате силеције које су се као на лак плен обрушиле на усамљену и изоловану жртву, мислећи да ће применом силе и застрашивањем успети да је надвладају. После дебакла са Шешељем јасно је да хашки кадија нема више шта да тражи у кругу професионалаца правне струке. Да су пресудни обзири такве врсте, као што би требало да буде, могли би већ да образујемо одбор за дочек Војислава Шешеља у Београду.

Међутим, исти фактор који је условио његово одвођење у Хаг („водите га и не враћајте нам га,“ сви сада знају ко је аутор тих срамних речи) одредиће и питање његовог повратка („задржите га, господине Брамерц, барем до следећих избора,“ аутор ових кукавичких речи такође је широкој јавности познат). Ако је постојала тада јака политичка логика у прилог његовог одвођења, данас је много моћнији политички аргуменат за његово задржавање.

Са професионалном знатижељом и моралним гнушањем чекамо кадијину одлуку и посебно његово натегнуто образложење.